

Дуња Д. Бранков
Универзитет у Београду
Филолошки факултет, Докторске
студије језика
dunjabra@gmail.com
0000-0002-7947-3489

Оригинални истраживачки рад
УДК 811.134.2'243:378
DOI: 10.19090/MV.2024.15.251-274

РАНО УЧЕЊЕ СТРАНИХ ЈЕЗИКА КАО ОДЛУЧУЈУЋИ ФАКТОР ПРИ КАСНИЈЕМ ОДАБИРУ СТРАНИХ ЈЕЗИКА

АПСТРАКТ: Циљ истраживања јесте да покаже колико рано учење страних језика и њихов одабир утичу на касније, адолесцентско, учење страних језика. У истраживању су учествовали студенти прве године основних академских студија Катедре за иберијске студије Филолошког факултета у Београду, који су путем анкете исказали свој став о одабиру страних језика у различитим узрастима. Прва претпоставка била је да ће испитаници студирати стране језике које нису раније учили, док се друга претпоставка односила на недовољно уважавање жеље ученика при одабиру страних језика у претходном образовању. Као закључак издваја се потврда претпоставки где већина студената студира шпански језик пошто га нису раније учили и да је само петина испитаника имала могућност да утиче на избор страних језика у претходном школовању. Наш закључак би био следећи: требало би обезбедити слободнији избор и учење жељених страних језика на свим нивоима образовања.

Кључне речи: рано учење страних језика, шпански језик, универзитетско образовање, одабир језика.

EARLY LEARNING OF FOREIGN LANGUAGES AS A DETERMINING FACTOR IN LATE FOREIGN LANGUAGE CHOICE

ABSTRACT: The aim of the research is to show how early learning of foreign languages and their selection affect later, adolescent foreign language learning. The research explores the case of the students of the first year of undergraduate studies of the Department of Iberian Studies of the Faculty of Philology in Belgrade, who expressed their opinion about the choice of foreign languages at different ages through a survey. The first assumption was that the respondents will study foreign languages that they have not studied before, while the second assumption referred to the insufficient appreciation of students' wishes when choosing foreign languages in their previous education. As a conclusion, the confirmation of the assumptions stands out, where the majority of students study Spanish because they have not studied it before and only a fifth of respondents had the opportunity to influence the choice of foreign languages in their previous schooling. Therefore, easier choice and attendance of desired foreign languages should be ensured at all levels of education.

Key words: early foreign language learning, Spanish, university education, language selection.

1. РАНО УЧЕЊЕ СТРАНИХ ЈЕЗИКА

У вишејезичном окружењу очекује се да деца од раног узраста почну са учењем неколико страних језика чије би им познавање омогућило бољу будућност са више прилика. Када је формално образовање у питању, Богавац (2010: 65) истиче да рано учење страних језика треба увести и у предшколску установу, али је потребно познавати развој и способности детета како би се пронашао најбољи начин за усвајање језика. У супротном, деца се врло лако могу преоптеретити и демотивисати. Јовановић и Лазаревић (2022: 390) скрећу пажњу да је један од главних циљева образовања да деца створе позитиван став према учењу тако што ће се кроз игру и активности које су њима блиске и интересантне подстаћи њихово активно учешће. Слично томе, Вујовић и Ристић (2019: 256) истичу да је потребно проверити да ли одређена игра подржава креативност, да ли изазива и одржава ученичку пажњу, али и, ништа мање важно, да ли делује антистресно. Ипак, поред тога, нека истраживања приказују да одабир страних језика у раном узрасту може утицати на формирање идентитета и тиме донекле усмерити развој детета (Csizér, Dörnyei 2005: 26; Fuller 2007: 125). Тако се према приручнику (Jovanović i dr. 2022) истичу предности и мане за рано и адолесцентско учење страних језика, где се као неке од предности у раном узрасту наводе радозналост и потреба за интеракцијом, а као неке од мана слабија концентрација и истовременост у савладавању матерњег и страног језика. Као предности за учење страних језика у адолесцентском периоду истичу се способност апстрактног мишљења и добро памћење, док се као мане наводе емоционални недостатак контроле и самокритичност (Jovanović i dr. 2022: 19–20).

Дакле, увиђа се да постоје чињенице које похађање наставе страних језика чине лакшим и тежим, било да се ради о раном или каснијем, адолесцентском учењу страних језика. Узимајући то у обзир, потребно је сагледати начине одабирања страних језика у образовним системима како у раном тако и у каснијем, адолесцентском узрасту. Укратко ћемо дати преглед истраживања која се баве овом тематиком у неким европским земљама – посебно у Србији – и издвојити језичку образовну политику наше земље. Након тога ћемо представити истраживање спроведено међу студентима прве године основних академских студија Катедре за иберијске студије Филолошког факултета Универзитета у Београду, који су истакли свој став путем анкете у вези са учењем страних језика у раном и каснијем,

адолесцентском узрасту, одабиром страних језика и утицајем њихове жеље на избор страног језика.

1.1. Међународна искуства

На основу примера из европских земаља истаћи ћемо значај раног учења страних језика и потешкоће које се јављају у оквиру формалне наставе. Посебно ћемо подвући чињеницу да рано започињање учења страних језика и њихов одабир могу утицати на развој ученика у личном и професионалном погледу, што су већ истакла раније споменута истраживања (Csizér, Dörnyei 2005: 26; Fuller 2007: 125). У Пољској се сматра да ће дете имати бољи успех у будућности уколико рано започне учење страних језика, те се очекује да се родитељи укључе у додатно учење и одабир језика (Rokita-Jaśkow 2022: 39). Овде подршка долази из куће, од родитеља, који на овај начин омогућавају деци да остваре успех у будућности. У Грчкој се у предшколском образовању подразумева имплементирање другачијих материјала и ангажовање на часу страних језика, а игра представља суштинско средство за учење (Efthymia 2022: 194). У Шпанији се у образовању подржава вишејезичност од раног узраста и укључују се прилагођене педагошке технике, иако се јавља недостатак уређеног курикулума. Раним учењем страних језика реализује се не само њихово познавање, већ и образовање толерантних особа, отворених према другим културама (Rico-Martín, Jiménez-Jiménez 2022: 37).

Друго истраживање показује да у Шпанији не постоји одговарајућа обука за наставнике страног језика када је предшколско образовање у питању, те изостаје фокус на дубинско проучавање дидактичких стратегија наставе страних језика у раном узрасту (Cortina-Pérez et al. 2022: 318). Истиче се потреба за адаптацијом језичке образовне политике ове земље како би се формирао адекватан наставни кадар, а самим тим и проширио спектар понуђених страних језика (рано учење страних језика може представљати основу за касније интересовање за филолошке науке). У Француској се, због недовољне обучености учитеља и недостатка познавања страних језика на одговарајућем нивоу знања, ограничава избор страних језика које ученици могу да уче у раном узрасту (Partidle Salmon, Simón 2022: 357). У први план се истичу неопходне измене и прилагођавања система за вишејезичко образовање како би ученици имали могућности да заправо науче стране језике у оквиру школовања.

Међутим, када се каже рано учење страних језика, најчешће се мисли искључиво на енглески језик, док се остали страни језици уче од средине

основног образовања. У Албанији, где је од 2021. године у основним школама од првог разреда уведено учење енглеског језика, одабир управо овог језика за рано учење добио је позитивну оцену с обзиром на то да се ради о језику који је *lingua franca*. То, између осталог, представља велику погодност, имајући у виду да је Албанија земља у развоју и да се налази на европском путу (Нохћа 2022: 210). Како истичу Филиповић и Ђурић (Filipović, Đurić 2021: 66) више од пола Европљана говори барем два страна језика, међу којима је енглески први и доминантни језик, те се потом далеко испод налазе: француски, шпански, немачки, италијански и руски. У Србији се такође велика пажња усмерава на имплементирање учења више страних језика од раног узраста. Према *Заједничком европском референтном оквиру за језике* (Council of Europe 2001: 172) у формалном образовању се најчешће уче два обавезна страна језика у оквиру основне школе, са њиховим учењем се наставља и у средњој школи, где ће се евентуално променити неки раније похађани језик или додати још један. Тако се подржава вишејезичност од раног узраста, али већ у тој доби одабир страних језика донекле ограничава касније учење.

Тако студенти у Македонији уче енглески као обавезни језик на студијама, настављајући учење овог језика из раног узраста и припремајући се за будуће послове и изазове (Xhaferi, Xhaferi 2013: 149). У Хрватској имамо сличну ситуацију у вези са учењем више страних језика на свим нивоима образовања, пошто се избор тих језика мења минимално током школовања. Не постоји могућност каснијег одабира других страних језика, а енглески се подучава од почетка основног школовања (Кошута, Patekar, Vičević Ivanović 2016: 12). Треба узети у обзир чињенцу да се енглески језик учи као први страни језик, као *lingua franca*, те се поставља питање одабира других страних језика и ограничавање њиховог избора током образовања.

1.2. Језичка образовна политика у Србији

Страни језици су се у Србији, према Јовановић, Завишин и Ђурић (2019), од шездесетих година двадесетог века до почетка двадесет првог века у основној школи учили од 12. године, што је еквивалент петом разреду. Временом се померала граница узраста за започињање учења страних језика. Почетком двадесет првог века, уз европску и родитељску иницијативу за вишејезичност, као и активирањем представника науке, струке и просветних радника, покренуто је учење више страних језика у основном образовању, те је први страни језик уведен у трећем разреду основне школе (узраст од 9, 10

година), а други у петом разреду. Захваљујући неколицини експерименталних пројеката, у школе је уведено више страних језика, а граница за почетак учења померила се на 9–10 година. Након 2003. године, школе индивидуално одлучују да ли ће почетак учења страних језика бити у првом или трећем разреду основног образовања (Jovanović, Zavišín, Đurić 2019: 38–39). С тим у вези, предлог истраживања Бранков (2021: 225), након анализе наставних планова и програма у Србији, јесте да учење првог страног језика треба да започне у периоду од краја првог и почетка другог разреда основне школе, како би ученици били донекле упознати са системом наставе, матерњим језиком и писменошћу, и стога били у могућности да кроз занимљиве активности уче страни језик. Имајући то у виду, потребно је омогућити слободнији избор почетка учења првог страног језика на нивоу образовне установе.

Ученици похађају часове првог страног језика од првог разреда основне школе или од предшколског образовања где најчешће уче енглески језик, док се од петог разреда уводе језици као што су: немачки, француски, руски, италијански и шпански (Šuvaković 2019: 90). Иако у *Правилнику о плану наставе и учења за први циклус основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за први разред основног образовања и васпитања* није назначено који ће бити први страни језик (*Službeni glasnik* 14/2023: 2), подразумева се да ће то бити енглески језик – према истраживању Љиљане Ђурић (2015: 348). Ауторка у свом истраживању истиче да школа може да понуди и остале, раније споменуте, стране језике. Што се тиче избора другог страног језика, према *Правилнику о наставном плану за други циклус основног образовања и васпитања и наставном програму за пети разред основног образовања и васпитања*, ученик има могућност да изабере страни језик са листе језика у понуди школе. Листа страних језика се формира на основу доступности наставног кадра (*Službeni glasnik* 15/2018: 78). *Закон о средњем образовању и васпитању* истиче се да ученик наставља са изучавањем страних језика које је учио током основног образовања или бира један од раније похађаних, уколико је предвиђен само један страни језик планом и програмом средње школе. Уколико школа не може да организује наставу тих страних језика због недовољног броја пријављених ученика (минимум 15 по разреду), у школи се организује настава страног језика за који постоје наведени услови, али могу и да се уклопе различити разреди у комбиновану групу са истим минимумом броја ученика (*Službeni glasnik* 92/2023: 26). Дакле, вишејезична настава у основном образовању предвиђена

је тек од другог циклуса образовања, то јест петог разреда, са доступним страним језицима у оквиру школе, где се први страни језик учи од раног узраста, али се готово увек ради о енглеском језику. Немогућност похађања нових страних језика у средњем образовању представља веома ограничавајући фактор за развој вишејезичности у оквиру формалног образовања, али, са друге стране, пружа могућност постизања вишег нивоа знања страних језика који се уче од основног школовања.

Тако су, према истраживању Бранкове (2023), студенти прве године хиспанистике генерације 2019/20. године навели да владају оним страним језицима које су похађали у основном и средњем образовању и да је једини избор који су имали био наставак учења тих језика. Поред тога, знање страних језика којим владају разликовало се по броју година учења, те је већина истакла да веома добро познаје енглески, који су најдуже учили у односу на остале стране језике (Brankov 2023: 71–72). Слично томе, Шуваковић (2013: 75) приказује потребу веће изложености страном језику зарад постизања бољих резултата, потребу за већим фондом часова страног језика почев од раног узраста, кроз предшколско образовање и први и други образовни циклус основног школовања, те и планско увођење вишејезичног модела од раног узраста. Ту се фокус ставља на број часова страног језика, али и на већу могућност избора страних језика у формалном образовању. На тај начин, током основног образовања ученици постају вишејезични. Са једне стране, приметан је већи напредак у учењу првог страног језика (због дужине учења језика), али, са друге стране, ученици остају ограничени по питању избора страних језика које желе да уче. Међутим, током каснијег учења страних језика, као што је високо образовање, одабир страних језика може бити слободнији. Тада студенти нису условљени учењем језика које су претходно похађали.

Треба узети у обзир и ставове студената друштвено-хуманистичких наука у вези са проучавањем страних језика, како то у свом испитивању истичу Максимовић и Османовић (2014). Ауторке наглашавају да многи фактори утичу на избор страног језика, па се у складу са тиме јавља и проблем проучавања тих утицаја. Неки делују функционално једни на друге, док други утичу на ефикасност учења на начин који није доступан за проучавање и мерење. Стога, као најчешћу поделу, ауторке издвајају личне (узраст, пол, интелигенција, вербална и комуникативна способност, економске прилике и радне навике) и опште факторе (психолошки и педагошки фактори, личност предавача, услови рада, план и програм

наставе), али су се у истраживању фокусирали на друштвене потребе, лична интересовања, тежину градива и професоре који предају стране језике. Фактори који су утицали на одабир страних језика које ће изучавати код испитаних студената различитих година Филозофског факултета у Нишу током школске 2013/14. године (са департмана Србистике, Англистике, Педагогије, Историје, Социологије, Психологије и Новинарства), су претежно личне природе, али се јавља и фактор друштвене потребе и тежине градива предмета. Тако су студенти Србистике и Англистике окренути похађању више страних језика, где се поред раније поменутих, јавља и грчки језик који се не може учити у основном и средњем образовању (Maksimović, Osmanović 2014: 446, 455). Значај овог истраживања јесте у вези са будућим проучавањем страних језика и избора које имају студенти на основу личних и друштвених потреба. Можемо закључити да је изучавање страних језика и њиховог одабира на факултетима филолошке оријентације потребно додатно истражити.

2. МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР

Предмет истраживања чине рано и касније, адолесцентско учење страних језика и њихов одабир у складу са могућностима које нуди образовање у Србији. Циљ истраживања јесте да прикаже да ли рано учење страних језика и њихов одабир утичу на жељу за каснијим, адолесцентским учењем страних језика и избор језика које ће студирати, као и колике су могућности одлучивања о избору страних језика у основном и средњем образовању из перспективе ученика (што представља и истраживачко питање). Постоје две категоричке варијабле истраживања: избор страних језика и узраст за учење страних језика. У оквиру варијабли поредили смо могућност избора страних језика у основном и средњем школовању, као и на филолошким студијама, при чему се укључују и доносиоци одлука при одабиру језика у зависности од нивоа образовања. Формирали смо две хипотезе истраживања: Прва претпоставка је да ће студенти за студирање одабрати управо оне стране језике које нису могли да уче у раном узрасту. Друга претпоставка јесте да се избор страних језика у основном и средњем образовању није тицао у потпуности жеље студената, већ да је био у питању нужни одабир понуђених језика.

Учесници истраживања су студенти прве године основних академских студија Катедре за иберијске студије Филолошког факултета у Београду генерације 2022/23. године. У истраживању је учествовао узорак од

N=48 испитаника, од 73 активних студената. Спроведена је комбинована метода, квалитативна и квантитативна анализа података прикупљених путем онлајн анкете која је студентима била подељена преко платформе *Мудл* током јуна месеца 2023. године. Дакле, техника мерења јесте анкетирање писаним путем, а инструмент мерења је упитник.

Сама анкета сачињена је за потребе овог испитивања на основу *Правилника о наставном плану за први циклус основног образовања (Službeni glasnik 14/2023)*, *Правилника о наставном плану за други циклус основног образовања (Službeni glasnik 15/2018)* и *Закона о средњем образовању и васпитању (Službeni glasnik 92/2023)*, а састоји се од 19 питања. Упитник је подељен у три одељка и први представља опште информације о испитаницима и њиховом знању страних језика са четири питања. Други одељак везан је за одабир страних језика у раном и каснијем, адолесцентском узрасту са пет питања за предшколско и основно образовање уз тачан узраст почетка учења тих језика и жељу за избором језика. Следећих пет питања односи се на средњу школу и факултет и питање могућности избора језика у складу са властитим жељама, док су последња два питања у овом одељку везана за одлуку о избору страних језика које ученик/студент треба да похађа. Трећи одељак са три питања приказује разлоге студирања страних језика, а факултативни је био додатни коментар на крају анкете. Присутан је вишеструки избор и дихотомија за питања затвореног карактера, а у сваком питању постојала је опција додавања сопственог одговора. Питања отвореног типа служила су за допуњавање претходног одговора (уколико нису постојали понуђени језици и нивои знања), за разлог студирања страних језика и за додатни коментар. За анализу питања анкете коришћена је дескриптивна статистика, док је за отворена питања употребљен и метод класификације. Примењен начин обраде података за биваријантни нацрт јесте рачунање фреквенце категорија и ситуација уз коришћење процената.

2.1 Резултати истраживања

У попуњавању анкете учествовало је 48 студената, од којих је њих 42 (87,5%) обележило да су женског пола, 6 (12,5%) да су мушког и нико није одабрао опцију „Не желим да се изјасним”. Узраст студената креће се од 19 до 22 године, где је у тренутку испитивања њих 25 (52,1%) имало 19 година, а 16 студената (33,3%) 20 година (Графикон 1).

Графикон 1. Узраст испитаника

Језици који су понуђени у наредном питању били су одабрани на основу шест школских страних језика у основном образовању у Србији (Šuvaković 2019: 90). Када су у питању страни језици које говоре, ниво знања који је представљао почетни ниво је А1, а Ц1 је веома напредан ниво (Табела 1). Сви студенти су обележили да причају шпански, њих 48 (100%), који претежно поседују ниво А2. Енглески језик обележило је 47 студената (97,9%), а највише их поседује ниво Б2 и Ц1. Немачки језик говори 21 испитаник (43,75%), који углавном припадају нивоу А1. Француски језик говори 11 студената (22,9%), претежно на нивоу А1 и А2. Италијански језик говори 6 испитаника (12,5%), где су скоро сви на нивоу А2 и Б2. Руски језик говори свега 5 студената (10,4%), на свим нивоима знања осим нивоа Б1.

Језик	Ниво А1	Ниво А2	Ниво Б1	Ниво Б2	Ниво Ц1	Укупан број студената по језику
Шпански	7 (14,6%)	37 (77,1%)	3 (6,25%)	1 (2,1%)	/	48 (100%)
Енглески	/	1 (2,1%)	4 (8,3%)	26 (54,2%)	16 (33,3%)	47 (97,9%)
Немачки	12 (25%)	3 (6,25%)	6 (12,5%)	/	/	21 (43,75%)
Француски	4 (8,3%)	5 (10,4%)	2 (4,2%)	/	/	11 (22,9%)
Италијански	1 (2,1%)	3 (6,25%)	/	2 (4,2%)	/	6 (12,5%)
Руски	1 (2,1%)	2 (4,2%)	/	1 (2,1%)	1 (2,1%)	5 (10,4%)

Табела 1. Страни језици које говоре испитаници по нивоима знања

Самим тим, у следећем, опционом питању, јављају се језици које студенти говоре, а нису били понуђени у претходном питању (Табела 2). Једанаест студената (22,9%) додало је још неке језике које говоре: 4 испитаника (8,3%) говори грчки – по 2 (по 4,2%) на нивоу А1 и А2 (Табела 2), португалски њих 2 (4,2%) на нивоу А1, корејски такође 2 (4,2%) на нивоу А2,

а по једна особа (по 2,1%) говори турски (ниво А1), норвешки (ниво А1 – иста особа говори и португалски), каталонски (ниво А2) и јапански језик (ниво А2).

Језик	Ниво А1	Ниво А2
Грчки	2 (4,2%)	2 (4,2%)
Португалски	2 (4,2%)	/
Корејски	/	2 (4,2%)
Турски	1 (2,1%)	/
Норвешки	1 (2,1%)	/
Каталонски	/	1 (2,1%)
Јапански	/	1 (2,1%)

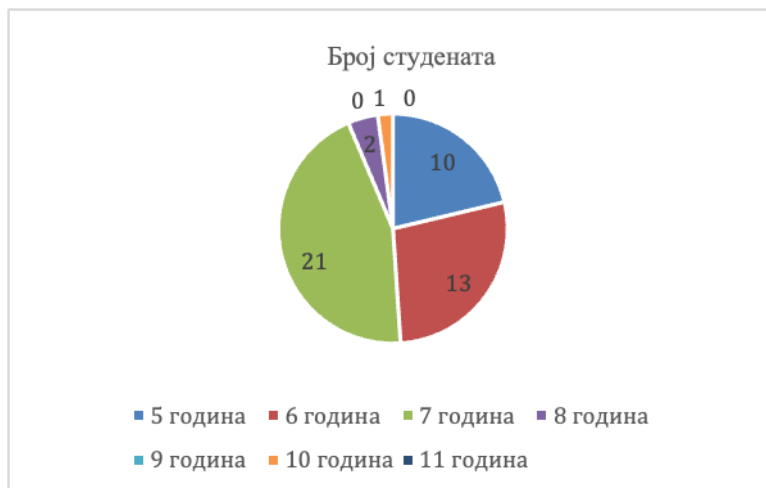
Табела 2. Страни језици које додатно говоре испитаници по нивоима знања

Одабир језика у раном узрасту покренут је питањем о првом страном језику који су студенти учили у предшколском и/или основном образовању, где су скоро сви обележили енглески језик – њих 46 (95,8%), а по једна особа (по 2,1%) је означила немачки и француски језик (Графикон 2). Руски, шпански и италијански нико није обележио, што доследно приказује слику нашег школског система и доминантност енглеског језика (Šuvaković 2019: 90).

Графикон 2. Први страни језик испитаника у предшколском и основном образовању

Узраст када су почели да уче први страни језик односи се на 7 година 21 студент (43,8%), 6 њих 13 (27,1%) и 5 година 10 испитаника (20,8%). Две особе (4,2%) су имале 8 година, а једна (2,1%) 10 година (Графикон 3). Једна испитаница (2,1%) наводи да од рођења прича руски, а српски је почела да говори са 5 година, јер је из мешовите породице где јој је први страни језик ипак био енглески од 7. године. Нико није изабрао опције 9 и 11 година.

Графикон 3. Узраст за први страни језик испитаника у предшколском/основном образовању

Што се тиче другог страног језика у основном образовању, највећи број студената учио је немачки језик, 23 (47,9%), док је њих 12 (25%) училио француски (Графикон 4). Руски је училио 5 студената (10,4%), италијански 4 (8,3%), а шпански и енглески по 2 особе (по 4,2%). На основу ових података можемо видети да су – поред енглеског – у оптицају сви раније поменути страни језици, осим за двоје студената који нису као први страни језик учили енглески.

Графикон 4. Други страни језик испитаника у основном образовању

Узраст почетка учења другог страног језика везује се највише за 11 година, код 26 студената (54,2%), те 12 година за њих 13 (27,1%), 10 година за 7 испитаника (14,6%) и 9 година за њих 2 (4,2%), где се према основном образовању у Србији може закључити да се ради већински о петом разреду (Графикон 5). Ниједан испитаник није обележио узраст од 7 и 8 година.

Графикон 5. Узраст за други страни језик испитаника у основном образовању

Девето питање представља избор страних језика и односи се на жељу студената која је утицала/или није утицала на учење управо тог језика у

предшколском и основном образовању. Већина студената, 38 (79,2%) одабрала је опцију не, док је чак 9 студената (18,8%) обележило опцију да. Један одговор (2,1%) је додат и истиче да није имала избор јер су сви учили енглески и немачки језик.

Када је у питању средња школа, на питање да ли су исте језике из ранијег образовања учили и касније, 42 студента (87,5%) је одговорило да јесу, а 5 (10,4%) да нису. Као и у претходном питању, постоји додат одговор (2,1%) који каже да студент јесте учио енглески језик, али није немачки. Самим тим, уколико су студенти на претходно питање одговорили да нису исте стране језике учили у средњој школи, опционо питање служило је за навођење других језика (Табела 3). Од 6 одговора (12,5%), 3 се односе на латински (6,25%), 2 на италијански језик (4,2%), где је једна особа тај језик учила ван школе, а по једна особа (по 2,1%) учила је старогрчки (уз латински) и шпански језик.

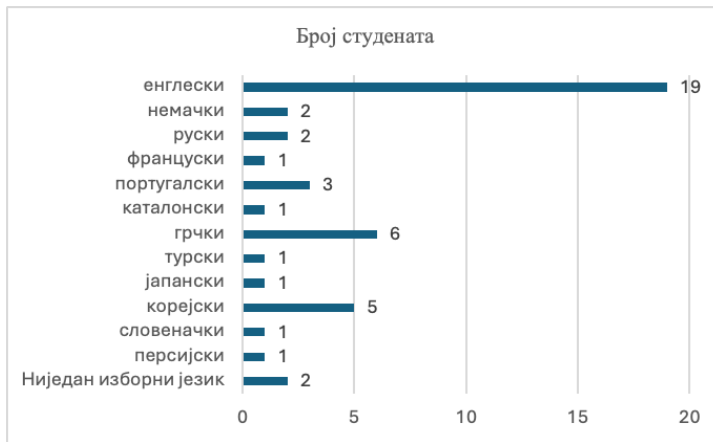
Језик	Број студената
Латински	3 (6,25%)
Италијански	2 (4,2%)
Старогрчки	1 (2,1%)
Шпански	1 (2,1%)

Табела 3. Различити језици у средњој школи у односу на основну школу

Према томе, постављено је питање да ли је одабир средње школе зависио од страних језика које могу да уче. Чак 37 студената (77,1%) рекло је да није зависио, док је њих 10 (20,8%) обележило да су расположиви страни језици утицали на одабир средње школе. Један одговор (2,1%), који је био додат, истакао је да је студенткиња завршила основну и средњу школу у Русији чији је систем образовања другачији и обе школе су у оквиру исте школске установе. Можемо видети да, без обзира на ограничење у избору страних језика за учење у оквиру једне школе, испитаници проналазе начин да уче друге стране језике одабиром одговарајуће средње школе.

Када је у питању факултетско образовање прво је постављено питање страног језика које студенти уче као главни и изборни, то јест помоћни језик. Свим испитаним студентима, 48 (100%), главни језик је шпански, док се као изборни језик са највише одговора, 19 (39,6%), јавља енглески (Графикон 6). Следећи је грчки са 6 одговора (12,5%), корејски са 5 (10,4%), португалски са 3 (6,25%), немачки и руски са по 2 (по 4,2%) и са по једним одговором

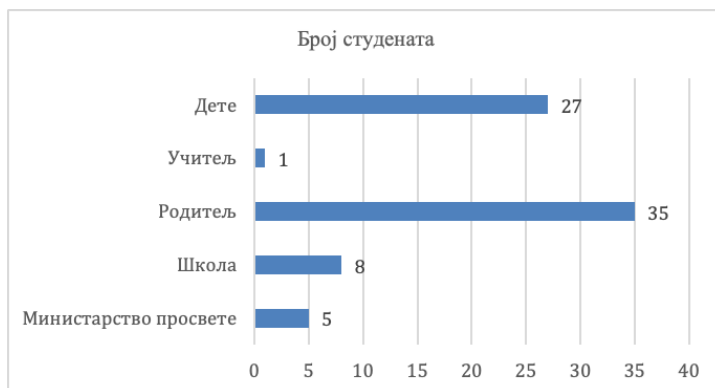
француски, турски, јапански, каталонски, словеначки и персијски језик (по 2,1%). Два испитаника (4,2%) навела су само шпански као главни језик без изборног језика. Овде се јавља испуњење могућности похађања страних језика који нису доступни у основном и средњем образовању, где се чак половина испитаника одлучила за стране језике који су присутни у оквиру филолошких студија, искључиво на нивоу факултетског образовања.

Графикон 6. Изборни језик студената на факултету

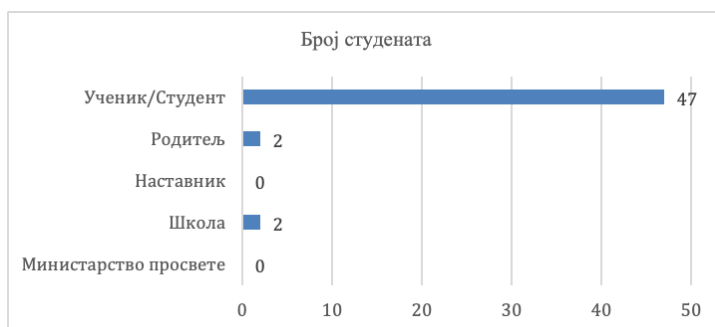
Што се тиче жеље за одабир језика на факултету, чак 44 испитаника (91,7%) рекло је да је њихова жеља утицала на избор језика, док је њих 4 (8,3%) изјавило да није утицала. За разлику од питања о одабиру језика у предшколском и основном образовању, у оквиру факултетског образовања велика већина студената је сама одлучила које стране језике жели да студира.

С тим у вези, следећа два питања баве се одлуком које стране језике треба дете, односно ученик/студент да похађа. Када се ради о учењу страних језика у раном узрасту, 35 испитаника (72,9%) тврди да о томе треба да одлучује родитељ, а 27 њих (56,3%) да дете треба да донесе одлуку (Графикон 7). За школу као доносиоца одлуке јавља се 8 одговора (16,7%), за Министарство просвете 5 (10,4%), док за учитеља имамо само један одговор (2,1%). Имајући у виду чињеницу да су испитаници могли обележити више одговора које су сматрали одговарајућим, највише испитаника се одлучило за опције родитељ и дете, и само родитељ.

Графикон 7. Ко треба да одлучује које стране језике похађамо у раном узрасту

Насупрот томе, за каснији, адолесцентски узраст, то јест у средњој школи и на почетку студија, на питање ко треба да одлучује о одабиру страних језика које ће ученик/студент похађати, чак 47 испитаника (97,9%) означило је одговор ученик/студент (Графикон 8). По 2 одговора (по 4,2%) јављају се за опције родитељ и школа. Нико није обележио одговоре наставник или Министарство просвете. Што се тиче комбинације одговора, највише испитаника изабрало је опцију ученик/студент. Када се упореде одговори на претходна два питања, може се видети да студенти очекују да имају могућност личне одлуке по питању каснијег, адолесцентског учења страних језика, док у оквиру раног узраста још увек постоји жеља за укључивањем одговорности родитеља и установа.

Графикон 8. Ко треба да одлучује које стране језике похађамо у касном узрасту

У оквиру анкете јавило се питање отвореног карактера где је било потребно образложити зашто су се испитаници одлучили за студирање страних језика, те смо одговоре класификовали у шест категорија које се у

мањој мери преклапају. Прва и највећа категорија представља љубав према језицима (21 одговор, 43,75%) где се јавило и интересовање за културу, информисање, таленат, путовање и запослење (Графикон 9). Друга категорија односи се на заинтересованост за стране језике и културе других земаља (11 одговора, 22,9%), док студенти такође истичу запослење, таленат и путовање. Трећа категорија везана је за таленат, способност брзог и лаког учења језика (7 одговора, 14,5%) и додају интересовање за културу и перспективност студија. Четврта категорија представља запослење (4 одговора, 8,3%) уз истицање професуре. Пета категорија односи се на путовање (2 одговора, 4,2%), са посебним истицањем комуникације. Шеста категорија везана је за други избор факултета и другог страног језика (2 одговора, 4,2%), а један одговор није попуњен. Из ових врло прецизних, али и разноврсних, одговора можемо видети да постоје велика љубав и заинтересованост за језике, као и за културе других земаља, али су значајни и таленат за језике, запослење и путовање како би се ученици определили за студирање страних језика.

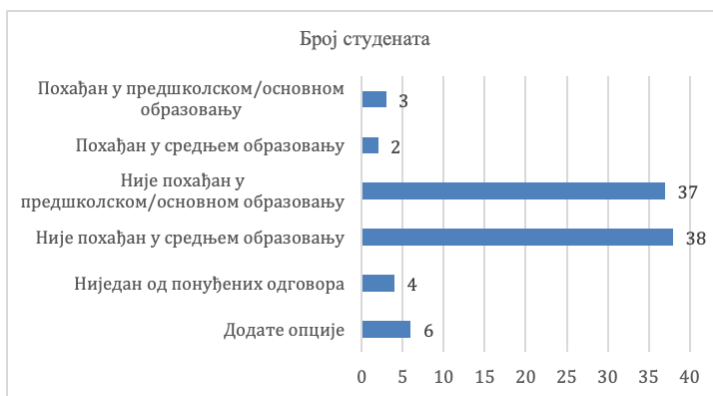

Графикон 9. Разлог студирања страних језика

Претпоследње питање – зашто студирају шпански језик, нудило је одговоре које су испитаници бирали као тачне или нетачне. Највише одговора, 38 (79,2%) имала је констатација да студирају шпански језик јер га нису учили у средњем образовању, а одмах иза тога, 37 одговора (77,1%) јер га нису учили ни у предшколском ни у основном образовању (Графикон 10). Опцију ниједан од понуђених одговора одабрало је њих 4 (8,3%), да студирају шпански језик јер су га учили у предшколском и/или основном образовању обележило је 3 студента (6,25%), док је њих 2 (4,2%) изабрало

опцију да студирају тај језик јер су га учили у средњем образовању. По један одговор (по 2,1%) односи се на шест додатих опција: да је студирала шпански језик као изборни на лингвистици пре уписа програма за шпански; да студира шпански јер јој је занимљива култура Шпаније, језик је мелодичан, привлачан и није толико тежак за учење и зато што раније није имала прилику да се опроба; јер жели да научи што више језика; јер ју је шпански интересовао пре факултета, али га није раније учила; јер није уписала жељени језик; и јер јој се шпански допада. Пошто су испитаници имали могућност да обележе више одговора, највише их се одлучило за одговоре да студирају шпански јер га нису учили у предшколском, основном ни средњем образовању. Из наведених одговора можемо приметити да већина испитаника студира шпански језик зато што га нису раније учили у оквиру формалног образовања. Претпоставља се да у оквиру њихових образовних установа није постојала могућност избора шпанског језика, иако би требало да буде један од понуђених страних језика.

Графикон 10. Разлог студирања шпанског језика

Последње питање било је опционо и сви испитаници су могли да напишу коментар у вези са темом истраживања или самом анкетом. Забележено је 6 одговора (12,5%), а 4 (8,3%) су везана за похвалу анкете и истраживања. По један одговор (по 2,1%) истицао је похвалу избора теме и система учења језика у Србији јер се уче два страна језика, што у Русији, где је студенткиња похађала наставу, није случај (осим у језичким школама). На основу ових и претходних одговора може се видети да су студенти Хиспанистике веома заинтересовани за учење и студирање страних језика, као и за њихов одабир.

2.2 Дискусија

Већина испитаника истакла је да је почела да учи први страни језик у предшколском образовању или у првом разреду основне школе, док је други страни језик уведен у петом разреду. Када је у питању разноврсност језика које су учили пре факултета, готово сви студенти су одабрали оне језике који су били доступни у школама (први је био енглески, а други немачки, француски, руски, италијански и у малом броју случајева шпански језик). Што се тиче средњег образовања, већина студената је наставила учење истих страних језика из основног школовања, без могућности одабира нових језика. Тиме је избор страних језика које желе да уче ограничен у предшколском, основном и средњем образовању, као што су истакла ранија истраживања (Šuvaković 2019: 90; Brankov 2023: 71–72). Према анализи резултата анкете, можемо закључити да студенти сматрају да је једино исправно да одлуку о учењу страних језика доносе сами (када је у питању средњошколско и универзитетско образовање, то јест каснији, адолесцентски узраст). За исто питање, у раном узрасту, уз изражавање своје жеље, ослонили би се на родитеље и установе као што су школа и Министарство просвете.

За универзитетско образовање студенти су издвојили могућност личног одабира страних језика, што се види и у разноврсности изборних језика које похађају. Жеља за студирањем филолошких студија у великој мери је била повезана са фактором личне природе и друштвених потреба, што су потврдила и ранија истраживања (Maksimović, Osmanović 2014: 455). Можемо такође закључити да је жеља за студирањем шпанског језика у највећој мери проистекла из чињенице да им је учење овог језика у предшколском, основном или средњем образовању било ускраћено. Ипак, према *Правилнику о наставном плану за други циклус основног образовања* (*Službeni glasnik* 15/2018: 78) и *Закону о средњем образовању и васпитању* (*Službeni glasnik* 92/2023: 26) шпански језик би требало да постоји као опција при одабиру страних језика, али највећи проблем представља недоступност наставног кадра. Уколико су ученици укључени у одабир страних језика, може се претпоставити да би се и школске установе прилагодиле њиховим жељама и омогућиле учење шпанског језика барем као другог страног језика, од петог разреда, ако не у раном узрасту, од првог разреда основног школовања.

С тим у вези, резултати истраживања показују да су обе хипотезе у великој мери потврђене. Код прве претпоставке – да ће студенти одабрати за студирање управо оне стране језике које нису имали могућности да уче у

раном узрасту – скоро 80% њих је изјавило да студира шпански зато што га нису учили на претходним нивоима образовања. Чак половина студената је као изборне језике на факултету одабрала оне стране језике који нису били доступни ни у основним ни у средњим школама. За другу претпоставку – да жеља студената није утицала у потпуности на избор страних језика у основном и средњем образовању, већ да је постојао нужни одабир понуђених језика – само 20% студената је изјавило да је њихова жеља утицала на избор страних језика у предшколском, односно основном образовању, а исти проценат студената је истакао да је одабрао средњу школу због расположивости других страних језика. Дакле, резултати испитивања су приказали да могућност избора страних језика у основном и средњем образовању постоји у одређеној мери, али је потребно да одабир буде омогућен свим ученицима и њиховим родитељима. Такође, увиђа се да је на факултету глас студената уважен и да су њихове жеље при одабиру страних језика испуњене, иако у оквиру ранијег школовања то није био случај. Тако су се испитаници, који нису имали прилику да уче шпански језик на претходним нивоима образовања, одлучили да студирају шпански, где би даље истраживање могло да испита да ли би то био случај да су овај језик учили током ранијег школовања.

3. ЗАКЉУЧАК

Одабир страних језика који се уче у формалном образовању најчешће као први страни језик подразумева енглески. Остали страни језици који се уче у школама јесу: немачки, француски, руски, италијански и шпански. Ограничење у виду наставног кадра, преференција родитеља или Министарства просвете, избор страних језика свде на горепоменуте језике. Због тога ученици нису сасвим слободни у избору страних језика које могу да уче (укључујући и културе и заједнице са којима желе да се упознају). Учесници у истраживању истакли су битност личног доношења одлуке о избору страног језика у каснијем, адолесцентском узрасту и укљученост, уз њихову одлуку, родитеља и установа у раном узрасту. Жеља за могућношћу избора страних језика видљива је у одабиру студирања шпанског језика, као и разноврсности додатног, помоћног језика на факултету. Већина студената није учила шпански језик пре факултетског образовања, те је њихова одлука да студирају баш овај језик донекле произашла из ограничености избора страних језика у ранијем школовању. Може се, такође, претпоставити да је почетак учења страних језика у предшколском образовању и у првом разреду

основне школе утицао на стварање љубави према језицима, имајући у виду дужину учења страних језика до доласка на факултет. На крају можемо закључити да је потребно увести већи избор страних језика у раном образовању, као и наставити процес започињања учења страних језика од предшколског образовања или почетка основне школе. Уз то, пожељно би било пружити ученицима могућност одлуке о избору страних језика у основном образовању, али и прилику да промене изабране језике у средњој школи. Даље истраживање могло би да обухвати испитивање студената осталих година студија Хиспанистике и став професора у вези са овом темом.

ЛИТЕРАТУРА

- Богавац, Д. (2010). Учење страног језика на раном узрасту. *Иновације у настави* 23 (1): 65–69. [Bogavac, D. (2010). Učenje stranog jezika na ranom uzrastu. *Inovacije u nastavi* 23 (1): 65–69.]
- Бранков, Д. (2021). Настава страних језика на раном узрасту: приказ модела наставе и наставног плана и програма у Србији. *Анали Филолошког факултета* 33 (1): 209–230. [Brankov, D. (2021). Nastava stranih jezika na ranom uzrastu: prikaz modela nastave i nastavnog plana i programa u Srbiji. *Анали Филолошког факултета* 33 (1): 209–230.]
- Вујовић, А., Ристић, М. (2019). Образовни потенцијали хибридних модела наставе страног језика на раном узрасту, у *Рано и почетно учење страних језика у формалном образовању*, ур. А. Јовановић, К. Завишин, Љ. Ђурић (Београд : Филолошки факултет): 245–259. [Vujović, A., Ristić, M. (2019). Образовни potencijali hibridnih modela nastave stranog jezika na ranom uzrastu, u *Rano i početno učenje stranih jezika u formalnom obrazovanju*, ур. А. Јовановић, К. Завишин, Љ. Ђурић (Београд : Филолошки факултет): 245–259.]
- Ђурић, Љ. (2015). *Страни језици у образовној политици Србије током последњих шест деценија: чиниоци, модели, перспективе*. Докторска дисертација. Београд: Филолошки факултет. [Đurić, Lj. (2015). *Strani jezici u obrazovnoj politici Srbije tokom poslednjih šest decenija: činioci, modeli, perspektive*. Doktorska disertacija. Beograd: Filološki fakultet.]
- Јовановић, А., Лазаревић, Љ. (2022). Дечје и образовне игре у различитим методичким областима. *Учење и настава* 8 (2): 381–392. [Jovanović, A., Lazarević, Lj. (2022). Dečje i obrazovne igre u različitim metodičkim oblastima. *Учење и настава* 8 (2): 381–392.]

- Министарство просвете, науке и технолошког развоја. Правилник о наставном плану за други циклус основног образовања и васпитања и наставном програму за пети разред основног образовања и васпитања. *Службени гласник* 6/2007, 2/2019, 7/2010, 3/2011, 1/2013, 4/2013, 11/2016, 11/2016, 6/2017, 8/2017, 9/2017, 12/2018, 15/2018. [Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja. Pravilnik o nastavnom planu za drugi ciklus osnovnog obrazovanja i vaspitanja i nastavnom programu za peti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja. *Službeni glasnik* 6/2007, 2/2019, 7/2010, 3/2011, 1/2013, 4/2013, 11/2016, 11/2016, 6/2017, 8/2017, 9/2017, 12/2018, 15/2018.]
- Министарство просвете, науке и технолошког развоја. Правилник о плану наставе и учења за први циклус основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за први разред основног образовања и васпитања. *Службени гласник* 10/2017, 12/2018, 15/2018, 18/2018, 1/2019, 2/2020, 16/2022, 1/2023, 13/2023, 14/2023. [Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja. Pravilnik o planu nastave i učenja za prvi ciklus osnovnog obrazovanja i vaspitanja i programu nastave i učenja za prvi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja. *Službeni glasnik* 10/2017, 12/2018, 15/2018, 18/2018, 1/2019, 2/2020, 16/2022, 1/2023, 13/2023, 14/2023.]
- Министарство просвете, науке и технолошког развоја. Закон о средњем образовању и васпитању. *Службени гласник* 55/2013, 101/2017, 27/2018, 6/2020, 52/2021, 129/2021, 92/2023. [Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja. Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju. *Službeni glasnik* 55/2013, 101/2017, 27/2018, 6/2020, 52/2021, 129/2021, 92/2023.]
- Шуваковић, А. (2013). Сличности и разлике у усвајању Л1 и Л2 у раном узрасту, у *Језик и образовање*, ур. Ј. Вучо, О. Дурбаба (Београд: Филолошки факултет): 63–78. [Šuvaković, A. (2013). Sličnosti i razlike u usvajanju L1 i L2 u ranom uzrastu, u *Jezik i obrazovanje*, ur. J. Vučo, O. Durbaba (Beograd: Filološki fakultet): 63–78.]
- Brankov, D. (2023). Spanish language acquisition under the influence of prior English knowledge: analyzing student essays, у *Rethinking languages in present-day Europe*, ed. Armela Panajoti (Albania: University of Vlora “Ismail Email”): 61–78.
- Efthymia, P. (2022). Introducing English in the Preschool and the New Greek Preschool Education Curriculum: Promoting Multilingualism, Citizenship,

- intercultural Communication, and Inclusion, y *Addressing Future Challenges in Early Language Learning and Multilingual Education*, ed. B. Cortina-Pérez, A. Andúgar, A. Álvarez-Cofiño, S. Corral, N. Martínez León, A. Otto (Madrid: Dykinson): 189–196.
- Jovanović, A., Zavišín, K. Đurić, Lj. (2019). Early Foreign Language Learning in Formal Education of Serbia: Historical Overview and Current Challenges, у *Рано и почитно учење страних језика у формалном образовању*, ур. А. Јовановић, К. Завишин, Љ. Ђурић (Београд : Филолошки факултет): 21–44.
- Jovanović, A., Šifrar Kalan, M., Mastilo, M., Kovač, J. (2022). *Profedepeques: La guía para la enseñanza temprana del español como lengua extranjera*. Belgrado: Asociación de Profesores de Español en Serbia, Facultad de Filología de la Universidad de Belgrado.
- Košuta, N., Patekar, J., Vičević Ivanović, S. (2016). Plurilingualism in Croatian foreign language policy. *CLARC: Perspectives on Language Planning and Policy*. Rijeka: University of Rijeka.
- Maksimović, J. Ž., Osmanović, J. S. (2014). Stavovi studenata društvenih i humanističkih nauka o proučavanju stranih jezika. *Philologia Mediana* 6 (6): 443–460.
- Partridge Salmon, J. K., Simon, S.-M. (2022). Overcoming The Challenges in Teaching Foreign Languages in Primary Schools in France: The Case of Teacher Training, y *Addressing Future Challenges in Early Language Learning and Multilingual Education*, ed. B. Cortina-Pérez, A. Andar, A. Álvarez-Confió, S. Corral, N. Martínez León, A. Otto (Madrid: Dykinson): 357–363.
- Rico-Martín, A. M., Jiménez-Jiménez, M. Á. (2022). Uso de la lengua materna en edades tempranas y contextos multilingües, y *Addressing Future Challenges in Early Language Learning and Multilingual Education*, ed. B. Cortina-Pérez, A. Andar, A. Álvarez-Confió, S. Corral, N. Martínez León, A. Otto (Madrid: Dykinson): 33–40.
- Rokita-Jaslow, J. (2022). Teaching foreign languages at the pre-primary level in a monolingual setting: the case of Poland. *Porta Linguarum An International Journal of Foreign Language Teaching and Learning* Monograph 5 (Special issue Researching foreign languages at Pre-primary Education): 31–42.
- Filipović, J., Đurić Lj. (2021). Early childhood foreign language learning and teaching in Serbia: a critical overview of language education policy and

- planning in varying historical contexts, у *Early language learning policy in the 21st century. An international perspective*, ed. S. Zein, M. R. Coady (Cham, Switzerland: Springer Nature): 61–84.
- Fuller, J. M. (2007). Language Choice as a Means of Shaping Identity. *Journal of Linguistic Anthropology* 17 (1): 105–129.
- Hoxha, M. (2022). Teaching English as a Foreign Language to First Graders; Insights and Challenges, у *Addressing Future Challenges in Early Language Learning and Multilingual Education*, ed. B. Cortina-Pérez, A. Andar, A. Álvarez-Confió, S. Corral, N. Martínez León, A. Otto (Madrid: Dykinson): 205–211.
- Cortina-Pérez, B., Andúgar, A., Corral, S. (2022). The Lexei Project. Designing a New Foreign Language Teacher Profile for Early Childhood Education in The Spanish Context, у *Addressing Future Challenges in Early Language Learning and Multilingual Education*, ed. B. Cortina-Pérez, A. Andar, A. Álvarez-Confió, S. Corral, N. Martínez León, A. Otto (Madrid: Dykinson): 313–321.
- Council of Europe (2001). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment*. Cambridge: University Press.
- Csizér, K., Dörnyei, Z. (2005). The Internal Structure of Language Learning Motivation and Its Relationship with Language Choice and Learning Effort. *The Modern Language Journal* 89 (1): 19–36.
- Šuvaković, A. (2019). Examples of good practice in the field of early and initial learning of foreign languages in formal education, у *Рано и почетно учење страних језика у формалном образовању*, ур. А. Јовановић, К. Завишин и Љ. Ђурић (Београд: Филолошки факултет): 79–94.
- Xhaferi, B., Xhaferi, G. (2013). Motivation to learn a foreign language: the case of Macedonia, у *Језик и образовање*, ур. Ј. Вучо, О. Дурбаба (Београд: Филолошки факултет): 143–163.

Dunja D. Brankov
University of Belgrade

EARLY LEARNING OF FOREIGN LANGUAGES AS A DETERMINING FACTOR IN LATE FOREIGN LANGUAGE CHOICE

Summary

The choice of languages that children (students) want to learn takes place through the wishes of parents, the preferences of schools and preschool institutions, or the ability of educational institutions to provide appropriate teaching staff, among other things. Therefore, children are limited to a certain extent in terms of the choice of foreign languages they can learn and the final decision of which language they will choose is almost never up to them. The aim of the paper is to show how early learning of foreign languages and their selection affect later, adolescent foreign language learning. The research explores the case of the students of the first year of undergraduate studies of the Department of Iberian Studies of the Faculty of Philology in Belgrade, who expressed their opinion about the choice of foreign languages in early and later, adolescent age through a survey. There are two research hypothesis: the first assumption was that the respondents will study foreign languages that they have not studied before in earlier education, while the second assumption referred to the insufficient appreciation of students' wishes when choosing foreign languages in primary and secondary education. As a conclusion, the confirmation of the assumptions stands out, where the majority of students study Spanish because they have not studied it before in elementary or high school and only a fifth of respondents had the opportunity to influence the choice of foreign languages in their previous schooling.

Key words: early foreign language learning, Spanish, university education, language selection

Примљено: 10. 8. 2023.
Прихваћено: 24. 4. 2024.